

11 Ağustos 2013

Akdeniz Modeli gazetecilik sorgulanmalı

Yrd. Doç. Dr. Metin Ersoy

Havadis Gazetesi-Poli

Gazeteci Cüneyt Özdemir'in paylaştığı listeye göre "27 Mayıs'ta başlayan Gezi olaylarında bugüne kadar (Türkiye'de) işten atılan, istifa eden ya da zorunlu izne çıkarılan gazetecilerin sayısı 80'e yaklaştı."

İstanbul'da Mayıs ayının sonunda başlayan Gezi Parkı ile ilgili eylemler, protestolar ve direnişlerden sonra en çok gazetecilik mesleği tartışıldı. Genelde medyanın süreç içerisindeki rolü tartışılrsa da, fikir özgürlüğü ve demokrasi anlayışı da bu süreçte göz ardı edilmemeli. Öyle görünüyor ki gazetecilik mesleği üzerinden yapılan tartışmalar artarak devam edecek. Zira ard arda gazetecilerin yazdıkları yazılar sonrasında görevlerinden uzaklaştırılmaları Türkiye'nin medya karnesine ciddi zararlar vermeye başladı.

"Akdeniz gazeteciliği"

Türkiye ve benzeri ülkelerdeki gazeteciliği anlayabilmek ve değerlendirme yapabilmek için Daniel C. Hallin ve Paolo Mancini'nin 2004 yılındaki çalışmasına göz atmalıyız. Hallin ve Mancini Akdeniz bölgesinde yapılan gazetecilik için "Akdeniz Modeli" diye bir kavram ortaya koydu. "Medya Sistemlerinin Karşılaştırılması" (Comparing Media Systems) ismini verdikleri kitap, Akdeniz'e kıyısı olan; Fransa, İtalya, Portekiz, İspanya ve Yunanistan gibi, ülkelerdeki gazeteciliğe ışık tutuyor. Akdeniz bölgesindeki ülkelerin medyasının en temel özelliğinin; gazetelerin ve gazetecilerin çok fazla siyasallaşması olarak gösteriliyor.

Düşük tirajlar

Kitabın isminden de anlaşıldığı gibi, yazarlar medyanın sistemlerini karşılaştırıyorlar. Çalışma medya sistemlerini üç bölüme ayırarak özetliyor: (i) Akdeniz, Kutuplaşmış veya Çoğulcu Model, (ii) Kuzey Avrupa veya Demokratik Korporatist Model, (iii) Kuzey Atlantik veya Liberal Model. Konumuz Türkiye medyası olduğu için Akdeniz Modeli ile ilgili değerlendirmelere yakından bakmalıyız. Akdeniz Modeli'ni benimseyen ülkelerin medya sistemlerinde gazeteler yüksek tirajlara ulaşmıyor. Ayrıca gazeteler siyasal elit odaklı bir yayın anlayışı benimsiyor. Siyasal elitten şunu anlayabiliriz; gazetecilerin gündemini toplum içindeki elitler belirliyor ve verdikleri demeçlerle gazetecilerin siyasal kamuoyu oluşturmalarına katkı sağlıyorlar. Benzer bir durumun Kıbrıs Türk medyasında da olduğunu ifade etmeliyiz. Neredeyse siyasi parti temsilcileri gün içinde demeç vermeseler, gazeteler haber yapacak konu bulamayacak.

Yoruma dayalı habercilik

Söz konusu modelde dikkat çeken bir diğer nokta ise; medyanın yüksek oranda politikayla paralel hareket etmesi gösteriliyor. Bir başka ifadeyle, gazeteciler “protokol gazeteciliği” yaparak, kendilerine daha pasif bir rol biçiyor. Daha çok yoruma dayalı bir habercilik benimseniyor. Haliyle de medyadaki profesyonellik zayıf bir seviyede seyrediyor. Burada kurumsallaşmadan uzak bir yapıdan bahsediyoruz. Ayrıca Hallin ve Mancini’ye göre; Akdeniz Modeli gazeteciliğinde hükümetlerin ciddi bir müdahalesi bulunuyor. Siyasetle bu kadar yakın temas ve işbirliği içerisinde olan bir medya sisteminde de bu bekleniyor. Gazetelerin neyi yazacağı ve nasıl yayın yapacağını hükümetlerin konuyla ilgili duruşu belirliyor.

“Basın özgürlüğünü”

Söz konusu üç medya sistemi modeline göre en başarılı sistem olarak Kuzey Avrupa veya Demokratik Korporatist Model’i gösterebiliriz. Zira bu modelde gazete tirajları yüksek olduğu gibi, çoğulcu ve bağımsız bir yaklaşımla medya sistemi devam ediyor. Ayrıca bu sistemde güçlü bir profesyonellik ve devlet müdahalesi bulunuyor. Tabii burada bahsedilen devlet müdahalesi “basın özgürlüğünü” koruma adına yapılıyor. Yapılan müdahaleler sansür, dezenformasyon veya manipülasyon adına yapılmıyor. Bu model Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Hollanda, Norveç, İsveç ve İsviçre’yi içeriyor. Zaten Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü’nün yıllık yayımladığı basın özgürlüğü raporlarında bahsettiğimiz ülkelerin medya sistemleri ilk onda yer alıyor.

Pazar odaklı medya

Kısaca üçüncü model olan “Kuzey Atlantik veya Liberal Model”inden bahsederseniz; daha ticari bir medya sistemini göz önüne almamız gerekiyor. Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya, İrlanda ve Kanada’yı kapsayan bu model, pazar odaklı bir medya sistemini benimsiyor. Modellere baktığımız zaman Kıbrıs Türk ve Türkiye medyasının Akdeniz Modeli’ne uygun olduğunu görüyoruz.

Ve beklenen oldu...

Medya sistemleri olarak geline nokta, ne yazık ki Akdeniz Modeli’nin ciddi sorunlar yaşadığını görüyoruz. Özellikle Türkiye’de Gezi Parkı sonrasında bir çok gazeteci işinden kovulmuş, medya patronları tarafından zorunlu izinlere çıkartılmışlar ve geriye kalanlara da ciddi mesajlar verilmiştir. Gazetecilerin mesleklerinden koparılması o kadar normalleştirilmiş ki bazı gazeteler Milliyet’ten kovulan Can Dündar’ın hakkında "Ve beklenen oldu..." diye manşet atabiliyor. Kim neyi bekliyordu? Gezi Parkı eylemleri sonrasında kendi fikirlerini köşe yazısında paylaştı diye mi bekleniyordu bu ayrılık? Aynı şekilde Milliyet’in Genel Yayın Yönetmeni Derya Sazak ile yollar ayrılırken, söz konusu gazetenin en ücra köşesinde ufak bir haber yapılıyor ve bizden bu ayrılığa normal bakmamız isteniyor.

Örnekleri çoğaltabiliriz

Bir başka örnek ise, Sabah gazetesinde yaşandı. Okur temsilcisi, gazeteci Yavuz Baydar’ın Gezi Parkı eylemleriyle ilgili gazetenin duruşunu eleştirmesi sonrası önce zorunlu izne sonra da evine gönderilmesi bir tesadüf mü? Örnekleri çoğaltabiliriz. Bu nasıl bir medya sistemidir ki önce

gazetecilerin köşe yazıları yayımlanmıyor, sonra izine gönderiliyor. Bir gazetecinin yazısının gerekçe gösterilmeden yayımlanmaması kadar büyük bir hakaret olamaz herhalde. Sosyal ağda gazeteci Cüneyt Özdemir'in paylaştığı listeye göre "27 Mayıs'ta başlayan Gezi olaylarında bugüne kadar işten atılan, istifa eden ya da zorunlu izne çıkarılan gazetecilerin sayısı 80'e yaklaştı."

Gerekli mesaj verilmeli

Sonuç olarak Gezi olayları sonrasında Türkiye'de gazetecilikle ilgili bir şey değişmedi. Öncesinde de aynıydı şimdi de aynı. Medyanın, Daniel C. Hallin ve Paolo Mancini'nin Akdeniz Modeli'ni benimsediği ve sistemde ciddi bir değişikliğe gitmediği sürece, değişebileceğini de söyleyemeyiz. Bunun için çok fazla karamsar olmamakla birlikte, çözümü siyasilerden beklemek yerine, haklın bu süreçte demokrasi, fikir özgürlüğü anlamında daha talepkar olması ve medyaya da gerekli mesajı vermesi gerekiyor. Bir anda Kuzey Avrupa veya Demokratik Korporatist Model'ine geçilmesini beklemiyorum, zira medya da toplumun bir yansımasıdır. Toplum ne kadar demokratik, özgür ve çoğulcu olursa, medya da o kadar bundan pay alacaktır. Bunun için toplumun paydaşlarının çalışması gerekiyor.